

BEKE OTTÓ – SZABÓ EMÍLIA

Versaktualizációk a digitális korban

MŰHELY

BEVEZETÉS

A tanulmány a klasszikus és kanonizált, ki-magasló esztétikai értékekkel bíró és egy-ben irodalomtörténeti jelentőségű magyar nyelvű költészeti alkotásoknak a digitális írásbeliség keretei közötti népszerűsítésének lehetőségeit vizsgálja – gyakorlati foglalko-zásokon született átiratok széles értelemben vett tanulságaira összpontosítva. A tanul-mány figyelembe veszi az adott kommuni-kációtechnológia-történeti korszaknak a legfőképpen a vizualitás előretörése által meghatározott nyelvi sa-játosságait. Ennek meg-felelően az emojikat, az azok részhalmazát al-kotó hangulatjeleket, to-vábbá az egyéb digitális piktogramokat és a rövidítéseket a digitális írásbeliség sajátosságaiként határozza meg, miközben alapvetően arra a kérdésre keresi a választ, hogy miképpen lehet a verseket oly módon aktualizálni, digitális eszközök és alkalmazások segítségével át-, illetve to-vábbbírní, hogy azok a közösségimédia-használók figyelmét és érdeklődését is felkelt-sék. A cél a digitális pedagógia speciális eszközrendszerének (Szűts, 2020a, 2020b) mozgósítása az olvasás popularizálása érde-kében (V. Gilbert, 2018)

Az ilyen irányú kutatás aktualitását számos tényező biztosítja. Ezek között kiemelendő a versolvasási hajlandóság és kedv csökkenése, továbbá az a tény, hogy az adott szöveges alkotások a közoktatás különböző szintjein egyaránt a curriculum szerves részét képezik, hiszen a kulturális gazdagság és hagyomány elemeit alkotják, továbbá a velük való foglalkozás a nyelvi és kommunikációs készségek, a szövegértés fejlesztéséhez, továbbá számos pozitív jelle-gű pszichológiai hatás kifejezésre jutásához járul hozzá (V. Gilbert, 2014).

Az innovatív jellegű alkotótévékeny-ségből kiindul és egyúttal azt tovább erő-sítő kutatásunk alapját az Újvidéki Egyetem szabadkai székhelyű Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán oktatott *Másodlagos*

a versolvasási hajlandóság
és kedv csökkenése

szóbeliség, digitális írásbeliség – kultúra és az azzal átfedéseket mutató, Az internet mint a kultúraalkotás színtere című kurzus keretében létrehozott hallgatói alkotások, digitális átiratok és részben, illetve közvetve azok értelmezései, dekódolásai képezik. A legsikeresebb hallgatói munkák alább, e tanulmány *Versék digitális átiratai* című fejezetében – pontosabban annak webes digitális mellékletében¹ – kapnak helyet. Itt Petőfi Sándor *Nemzeti dal*, Ady Endre *Őrizem a szemed*, József Attila *Klárissok*, Babits Mihály *Fekete ország* és Kosztolányi

¹ A linket lásd az utolsó fejezet alatt. – A Szerk.

Dezső *Mostan színes tintákról álmodom* című költeményének egy-egy digitális átírata „olvasható”. A felölelt költészeti korpusz a kutatás jelenlegi fázisának részét képezi, ennek megfelelően természetesen nem reprezentatív, bővítésére az elkövetkezőkben mindenképpen szükség lesz.

A DIGITÁLIS ÍRÁS SPECIFIKUMAI

Az elektronikus levelek és üzenetek, kommentárok, SMS-ek szövegfelszínén szavak hiányos írásképei, elgépelések és elírások tűnnek fel. A szabálytalanságok a digitális írásnak a fokozódó sebesség (Aczél, 2012, 115. o.; Szűts, 2018) folytán strukturális elemévé válnak. A digitális írás ezen jellegzetes produktumaiban továbbá nem minden esetben a nyelvi anyag, hanem sokkal inkább a kommunikációs szituáció nonverbális, avagy

extralingvális elemeinek rögzítését szolgáló képződmények, grafematikus és egyéb vizuális kódok, például emoji láthatók. Ennek

megfelelően amennyiben – miként *Benczik Vilmos* fogalmaz – „az írásbeliség előtti kor kommunikációjában [...] a lingvális és extralingvális kommunikációs eszközök nem váltak el egymástól, még csak nem is tudatosult különböző voltuk” (2001, 52. o.), s „az írás megjelenése degradálta segédeszközzé a gesztusrendszert” (Uő, 2001, 53. o.), a digitális írásbeliség térhódítása a kommunikációtechnológiai elidegenedés *részbeni* visszafordítását vagy legalábbis ennek illúzióját (Pfaller, 2000; 2009) eredményezheti.

Gyakran figyelhetők meg olyan nyelvhasználati módok, amelyek esetében a digitális írás nem az auditív megnyilatkozások írásos formában történő rögzítését

nem az auditív
megnyilatkozások írásos
formában történő rögzítését
szolgálja

szolgálja. Az instant üzenetváltást is serkentő közösségi médiában, a chatoldalakon és a mobiltelefonok SMS-rengetegében a digitális írás a hangzóanyagtól és annak kommunikációs szituációjától relatíve függetlenné válik. Ilyenkor akusztikai referencialitását tekintve nem tisztulhat le teljes mértékben a digitális írásképp, az ugyanis szinte soha nem csak a nyelvi megnyilatkozások szegmentális elemeit, vagyis magukat a beszédhangokat tükrözi. És éppen a hálózati kommunikációs működésmód fokozott sebessége miatt nem válhat ilyen értelemben transzparens – vagyis csupán a hangzóanyag egyes jelentésmegkülönböztető elemeinek megragadását szolgáló vonatkozási rendszerré – a digitális írásképp.

Azokban az esetekben, amikor a digitális írásképp sajátos elemei a kommunikációs szituáció vagy a számítógépes-internetes és egyéb

mediális környezet egyes elemeire vonatkoznak, magára a digitális írás folyamatára, képére, felszínére is reflektálva, ezek az elemek a digitális írásbeliség specifikumait

alkotják. Az említett számítógépes-internetes környezet nemcsak a kézzelfogható tárgyi elemeket foglalja magában, tehát például nemcsak a billentyűzetet, a monitort, az egeret, az érintőképernyős eszközöket – hanem mindazokat az immaterialitásokat is, amelyek immár az online környezet nélkülözhetetlen velejárói. Ilyenek többek között a különböző kommunikációs platformok, szoftverek, mindezek kezelőfelületei, a grafikai megoldások, applikációk.

Aczél Petra médiaretorikai koncepciója szerint a digitális kommunikáció sebességének fokozódása a közvetített tartalomnak mint a referenciaként megképződő kommunikátumnak a jelentőségét csök-

kenti, és az üzenet terjesztésének hatékonyságát növeli. Ez a szerző érvelése szerint „a beszéd »dramaturgiájához« tartozó előadás és terjesztés jelentőssé válását mutatja.” (2012, 115. o.). A digitális írás specifikus jelei, például az emojik éppen az írásos üzenetek terjesztésének hatékonyságát növelik. Ezek az írásos jelek a beszédnek, illetve a látható, avagy a láthatóvá váló nyelvnek a „dramaturgiájához” sorolhatók, a beszédnek abban az értelmében, amely immár főleg az írásban való beszédnek, a „szkriptoralitás[nak]” (Orbán, 1998, 87. o.) a jelenségköréhez tartozik.

Balázs Géza az új média előretörésének összefüggésében „egy újfajta nyelvi minőség[ről]” (Balázs, 2003, 18. o.) értekezik, s ezt a másodlagos szóbeliség korszakán való túllépésként határozza meg. Érvelése szerint történetileg a beszédet

az írás mint a beszéd
lejegyzése követte, majd
pedig a másodlagos
oralitásban lehetőség
nyílt arra, hogy szóhoz
jusson, hangot kapjon
az írás mint betűkből

látványos mértékben
demokratizálták a nyilvános
megszólalás fórumait

építkező kommunikációs forma. A szerző azonban ezeknél a jelzett kommunikációtechnológia-történeti korszakoknál az innovativitás mértékének szempontjából jelentősebbnek tartja azt a tendenciát, amelynek következtében az írás az élőbeszédszerűség jegyeit mutatja, s egyfajta oralizálódást, illetve kreolizációt eredményez. Balázs Géza meglátása szerint „[m]a még írunk, de az új eszközökön sokszor úgy írunk, mintha beszélnénk (levélbeszéd, internetes csevegés), a távirati tömörségű SMS pedig sok élőszóbeli megnyilvánulás is jellemez” (2003, 18. o.).

A „világháló magas fokú interaktivitást biztosító felülete[ként]” (Szűts, 2018, 305. o.) megjelenő web 2.0. kontextusában a gombamódra szaporodó közösségi

oldalak és egyéb újszerű kommunikációs platformok az elmúlt bő másfél évtizedben látványos mértékben demokratizálták a nyilvános megszólalás fórumait. Az online kommunikáció során a felhasználók immár nem csupán egymás között váltanak szöveges üzeneteket, ugyanis immár lehetőségük nyílik szélesebb olvasótáborra is megszólítani. Egyre több és több szöveg érhető el a neten. Ezek jelentős része instant üzenetváltás és komment formájában jelenik meg. Nyelvi megformáltságukban kifejezett szerep jut a digitális írásbeliség jellegzetességeinek, nevezetesen a rövidítéseknek, a közvetlenség, élőbeszédszerűség hatását keltő stílusis megoldásoknak és nem utolsósorban az emojiknak, illetve az egyéb digitális képkepeknek. Az online szóbeliség térnyerése immár öngerjesztő folyamattá vált. (Beke, 2012, 2015, 2017)

A digitális írás
sajátságos jelenségei
a hagyományos értelem-
ben vett írásbeliségnek, s
különösképpen a könyv-
kultúra által kodifikált
írásmódoknak, vagyis

a helyesírásnak a szempontjából szabálytalannak vagy egészen egyszerűen ismeretlennek minősülnek. Ennek megfelelően állapítja meg Ferraris, hogy az elektronikus levelekben előforduló anomáliáknak az oka nemcsak a sietség, „a helyesírási hibák az e-mailben esetenként szándékosak.” (2008, 118) A hivatkozott szerző megállapítása pedig immár nem csupán az e-maileknek, hanem még kifejezettebb mértékben a közösségi médiában megjelenő szöveges üzeneteknek az esetében is érvényes.

A digitális írás specifikumai, különösképpen a rövidítések és az emojik egyre inkább látható és nem, illetve egyre kevésbé hallható nyelvet eredményeznek. (Beke, 2013; 2014a; 2015).

EMOJIK

2016-ban a New York-i Modern Művészeti Múzeumban *Inbox: the Original Emoji* címmel nyílt kiállítás. Az 1999-ig visszanyúló retrospektív tárlat azt a 176 emoji-t mutatta be, amelyeket a japán programozó, Shigetaka Kurita alkotott. Az 1999-es projekt a Japánban élen járó telekommunikációs óriásvállalat, a DOCOMO programjaként jött létre. Megpróbálták képnnyelvvé kiterjeszteni egy olyan jelegyüttest, amely a kilencvenes évek chatszobáiban és digitális üzeneteiben született meg és fejlődött. A „;-)”-hoz hasonló korai jeleket Kurita egy 12x12 kép-

pontból álló képrácsá alakította. Az így létrejött 176 jel időjárást, közlekedési eszközöket, sportokat, érzelmeket stb. ábrázol. Ez utóbbiak, vagyis az érzelmeket ábrázolók esetében indokolt szűkebb értelemben vett hangulatjelekről, vagyis emotikonokról beszélni (Bódi és Veszelszki, 2006). Ezeknek jelölésére a köznyelvben meghonosodott *smiley* szó szolgál. A *smiley* szó azonban pozitív konnotációjú, ugyanis mosolygós arcot jelent. Ennek megfelelően – függetlenül a szó köznyelvi használatának a jelentésbővülés irányába ható módosulásaitól – nem alkalmas az emotikonok, vagyis a hangulatjelek széles spektrumának, és még kevésbé az emoji-k átfogóbb kategóriájának megragadására.

1. ÁBRA

A Kurita által megalkotott emoji-k (1999)

FORRÁS: Prisco, 2018

Az *emoji* szó a közhiedelemmel – és az *emotikon* szóval – ellentétben még részben sem az érzelmet jelentő angol *emotion* szóból származik. Eredete valójában japán: az „e” képet, a „moji” pedig karaktert (írásjegyet) jelent. Bár a korhoz képest nagy felbontásúak voltak a szóban

forgó vizuális objektumok, ábrázolások, az emoji-k mint digitális képkarakterek lényege nem a hiteles grafikai kidolgozottságban, esetleg az élethű részletességben rejlik, hanem abban, hogy kis méretük ellenére többletinformációt, jellemvonást fejeznek ki.

Húsz évvel később emoji segítségével egyedi és újszerű módon érzelmeket lehetett közölni, miközben a szemlélő szabadon értelmezhetette őket. Részben emiatt is kapcsolódott össze a köztudatban és a közbeszédben az emoji jelensége a széles skálán mozgó érzelmek kifejezésével, a képzetársítás megerősödéséhez természetesen a fentebb említett nyelvi-jelölői analógia is nagyban hozzájárult. Az emoji hamarosan országos népszerűsége tette szert Japánban, viszont egy évtized kellett ahhoz, hogy a mobiltelefonoknak köszönhetően világszerte kialakuljon a standard változatuk. 2010-ben ezeket a szimbólumokat a Unicode-rendszernek megfelelően egységsítették.

Azonban hamarosan felszínre került néhány probléma. Pl. az, hogy minden addigi emberi képkearakter fehér bőrű volt (Miltner, 2020), és egy kivételével mind hímnemű (Kalsoom és Kalsoom, 2019). A készlet a nemzeti zászlók közül is csak néhányat tartalmazott. A Unicode minden frissítésével bővült az emoji-készlet. Ma már választhatunk a bőrszínnek és árnyalatok közül, a zászlókészlet is kiegészült, köztük a szivárványszínű is helyet kapott.

2015-re az az emoji már olyannyira önálló „életet” éltek, sokasodtak és terjedtek (vö.: Dawkins, 2008; Németh és Sebők, 2004) az online térben, hogy az Oxford Dictionaries a sírva nevető piktogramot („face with tear of joy”) az év szavává választotta (Sherwin, 2015). Az emoji beépültek a digitális nyelvhasználatba. Ugyancsak 2015. évi felmérések szerint az okostelefon-használók 92%-a rendszeresen használ képkaraktereket, és ez az arány azóta egyre csak nő (Ljubešić és Fišer, 2016).

2. ÁBRA

„Face with tear of joy”

FORRÁS: BBC, 2015

Az idő előrehaladtával az eredeti emoji háttérbe szorultak. A legutóbbi, 2020 márciusában közreadott Unicode-frissítés több mint 3300 piktogramot tartalmaz. Eredetükről és jelentésükről az emoji-pedia.org weboldalon olvashatunk.

Felhasználásuk hatalmas mértéket öltött; nemcsak a digitális kommunikációnak váltak szerves és egyben elengedhetetlen részévé, hanem „kilépve” az online térből használati és egyéb tárgyakat is díszítenek, továbbá az ön- és érzelmkifejezés offline eszközeiként is feltűnnek.

AZ EMOJI MINT A GESZTUSOK JÖVŐJE

A Lauren Gawne és Gretchen McCulloch szerzőpáros *Emoji as Digital Gestures* című tanulmányukban (2019) a hangulatjelek és a gesztusok közötti kapcsolatokat, párhuzamokat tanulmányozzák. Ezen elméleti kutatás izgalmas és új irányt követ, amelyen járva érthetőbbé válik az emoji-knak és azon belül a hangulatjeleknek a digitális kommunikációban betöltött szerepe. A különböző emoji különböző kapcsolatban állhatnak az írott szöveggel, a relációk pedig bizonyos testmozdulatoknak, testbeszédnek

feleltethetők meg. A gesztusok és az emojiok szorosan kötődnek a kísérő beszéd/szöveg jelentéséhez, míg a testbeszéd lehetővé teszi a strukturáltabb jelentések megjelenését, de csak strukturált szöveggörnyezetben.

Az emojiok használata a szövegben hasonló jelentéssel bír, mint a gesztus: nem bonthatók kisebb morfológiai egységekre, nincs előrelátható szintaxisuk, jelentésük a szöveggörnyezettől függ, és a formájuknak több variációja egyaránt elfogadott. A gesztusok beszédbeli különféle funkciói hasonlóságokat mutatnak a szöveget kísérő emojiok, esetenként hangulatjelek megfelelő funkcióival, tehát ezen digitális képkaraktereknek további kommunikációbeli szerepek tulajdoníthatók.

Gawne és McCulloch (2019) leginkább az egyéni példák kvalitatív elemzésére alapoz. A kutatásban az emojiokra összpontosítottak, de mindez kiterjeszthető a GIF-ekre, továbbá az online kommunikációs környezet egyéb elemeire is. (Úgy is lehet gondolkodnunk, hogy az emojiok egy nagyobb forráskészlet részei, vagyis átfogó kategóriát alkotnak, a matricákkal, GIF-ekkel, hangulatjelekkel és egyedi digitális képkarakterekkel együtt.) A környezet függvényében a nyelv – beszéd és gesztus, szöveg és illusztrációk vagy szöveg és grafikonok révén – multimodális dimenzióval gazdagodik ezek által. Ezáltal hatékonyabbá válik a kommunikatív funkciója.

A szerzőpáros *David McNeill* (1985; 1992; 2005) és *Adam Kendon* (1980; 2000; 2004; 2018) általánosan használt gesztusosztályozási sémájára támaszkodik, mivel ez a gesztustanulmányok domináns paradigmája, és figyelembe veszi a gesztus-kommunikáció formális és funkcionális tulajdonságait. Elemzésük, kutatásuk során

az emoji kizárólag angol nyelvterületen való használatára összpontosítottak. Ez releváns fókusz, mert miként a gesztusok kultúráktól függően változnak, az emojiok között is eltérések tapasztalhatók.

Az emojiok tehát kultúraspecifikusak (*Chandra–Li–Tay–Ungar*, 2019).

A gesztusok módjára működő, azokat a digitális térbe transzponáló emojiok szemantikai vonatkozásai mindig különböző kultúrák függvényei, ugyanis azok viszonyrendszerében képződnek meg. Kulturális referenciáiktól függetlenül, azokból kiragadva az emojiok nem is rendelkezhetnek használati szabályokkal, illetve funkcionális sajátosságokkal. Miként azonban a kéz és a test nemcsak a gesztikuláció eszköze, az emojiok felhasználási területe is differenciált, és folyamatosan bővül. Ennek megfelelően az emojiok nem helyezhetők el minden esetben a gesztusok paradigmáján belül. Nem mindig kapcsolódnak szöveghez, és hordoznak nyelvi értelemben vett, artikulált jelentést, előfordul, hogy a figyelemfelkeltés vagy a „töltelékhang” (ööööö) funkciójában jelennek meg.

Mivel az emojiok száma véges, nincs minden gesztusnak megfelelője a digitális képkarakterek körében. Ettől függetlenül a felhasználók kreatív módon viszonyulnak

szemantikai vonatkozásai
mindig különböző kultúrák
függvényei

az adott, szükségszerűen véges készlethez, és ennek köszönhetően megtalálják a módját, hogy a kommunikátumot a meglevő készlet elemeivel fejezzék ki. Eközben a kommunikációs multimodalitás van a segítségükre. (Az emojiok használatát továbbá az is korlátozza, hogy melyek tartoznak bele az Unicode vagy egy adott platform által támogatott karakterkészletbe.)

A Unicode 1.0 hangulatjelkészlet 20 munkát tartalmazott. Ezek kézjeleket ábrázoltak sematikus módon, ennek megfelelően

en ezek közül sok gesztus szimbólumként is felismerhető, köztük az „emelt ököl”, „emelt kéz” és „közeledő ököl”. A 2018. júniusában kiadott Unicode 11.0 immár legalább 29 piktogramot tartalmaz, hét kéz- és testjelet, valamint számos emblematikusnak tekinthető arckifejezést, például a kacsintást és a nyelvöltést. Később már az emoji – már életre kelt digitális gesztusparadigma-ként – potenciálisan kihatott a Unicode Consortium emoji-

javaslati és -jóváhagyási folyamatára. A konzorciumnak van egy külön emoji-albizottsága, amelynek a kezdetektől, vagyis 1999-től fogva az volt a feladata, hogy növelje a Unicode képkarakterek számát. Így vált lehetővé, hogy az 1999. évi eredeti 176-ról az Unicode 11.0 verziójában 2784-re növekedett az emoji-k száma. Az emoji-bővítés iránti igény azóta is növekvő tendenciát mutat (Gawne és McCulloch, 2019).

Az emoji-k gesztusként történő elemzése hozzájárulhat a jövőben kialakuló hangulatjelek releváns kódolásához is.

Az emoji-k manapság inkább gesztusként használatosak, mintsem „verbális nyelvként”. Ha az emoji-kat a nekik megfelelő, általuk imitált gesztusokként alkalmazzák a felhasználók, a vizuális és a verbális kommunikáció közti különbség mértéke csökken.

Az eddig leírtak nemcsak a képkarakterekre, hanem egyúttal a közismert, szűkebb értelemben vett szöveges hangulatjelekre (:-), :-(), a platformspecifikus – példának okáért csak a Facebook Messenger vagy csak a Viber által támogatott – matricákra és az animált GIF fájlokra is vonatkoznak. A gesztusok részben magukba foglalják a szegmentális, illetve a szupraszegmentális nyelvi jeleket (Benczik, 2001, 25–28), a prozódiai sajátosságokat, továbbá még

inkább az extralingvális avagy nonverbális kommunikációs eszközöket (Benczik, 2001, 52–54) is, az emoji-k, GIF-ek és matricák pedig egy bizonyos fókig képesek ezeket ki is fejezni. (Gawne és McCulloch, 2019)

VERSEK DIGITÁLIS ÁTIRATAI ÉS KONKLÚZIÓK

A webes mellékletben látható digitális átiratok minden esetben egy-egy verset aktualizálnak oly módon, hogy a primer

szövegek nyelvi egységeit, elemeit, különböző szinteken megjelenő szekvenciáit (szavait, szókapcsolatait, esetenként szótagjait, néha pedig a grammatikai viszonyokat kifejező morfémiákat) lehetőség szerint minél teljesebb mértékben emoji-kkal, esetenként hangulatjelekkel vagy egyéb digitális képkarakterekkel helyettesítik. Ennek megfelelően a lírai alkotások struktúrája absztraktabb szinten, illetve annak elemeit vizuális elemekkel helyettesítve, kiegészítve, vagyis a jelölőket, azok típusait alapján megváltoztatva jelenik meg. Ezáltal a digitális átiratok az alapjukat képező verseket további asszociációk előtt nyitják meg, miközben dekódolásuk által lehetővé teszik az eredeti szövegekre való ráismerés olvasói, értelmezői örömet. Ez már a tágabb értelemben vett szöveg öröme (Barthes, 1996); azé a textuális tehát, amely nem csupán a szegmentális nyelvi jeleken (Benczik, 2001: 24), vagyis azokon a diskurzusformákon alapul, amelyek „diszkrét vágásokra épülnek” (Mersch, 2004: 181), hiszen különböző vizuális elemeket, jelkombinációkat egyaránt magában foglal.

Kiemelendő, hogy az alábbi versaktualizációkat alkotó, illetve az azokban konstitutív szereppel bíró emoji-k nem

az internetes kommunikációban meghatározó szerephez jutó érzelm kifejezés vizuális jelek segítségével történő kódolását szolgálják (Bódi és Veszelszki, 2006), hanem a versek felépítésében részt vevő nyelvi szekvenciáikét. Megjegyzendő továbbá, hogy az alábbi digitális versaktualizációk csakis emojikat, esetenként hangulatjeleket, illetve a hasonló logika alapján működő egyéb vizuális elemek konglomerátumait mozgósítják – rövidítéseket tehát nem építenek be textúrájukba. Hiszen ez utóbbiak főként a grafematikus struktúrákat módosítják, leegyszerűsítve azok felépítését (Beke, 2014a: 51), ezáltal pedig kevésbé alkalmasak digitális versaktualizációk megalkotására, pontosan azért, mert az online média döntő mértékben vizuális működés-módjával (Orlovsky, 2003) szemben fejtik ki hatásukat.

A digitális átiratok olvasása – pontosabban előbb azok elemeinek alapvető értelmezése – a szövegfelszín alkotó emojik, illetve képkarakterek nagyobbára hipertextuális szervező-

dést követő delineáris (Landow, 1996; Landow és Delany, 1995), illetve multilineáris (Beke, 2014b) interpretációkísérleteivel veszi kezdetét. Ennek folyamatában alapvető szerep

jut a vizuális elemek, illetve az általuk közvetített információk azonosításának, egymáshoz fűződő szintaktikai és az az alapján kikövetkeztethető szemantikai viszonyaik meghatározásának, továbbá esetenként a szövegfelszínen sporadikusan feltűnő szavaknak, szókapcsolatoknak a kontextusában történő értelmezésének. Mindennek megfelelően a digitális átiratok esetében a vizuális elemek, miközben önmagukat is állítják, mutatják be – vagyis demonstrálnak, hiszen a puszta

észlelés jelenségéről van szó –, egyúttal a diszkurzivitás értelmezést igénylő médiumába vezetnek vissza. *Értelemstruktúrákkal telítődnek.*

A különböző mediális meghatározottságok, illetve formátumok sohasem homogén jellegűek teljes mértékben:

Bár valamennyi mediális formátum, függetlenül attól, hogy diszkurzív vagy aiszthétikus-e, a mondás és mutató duplicitásának rendelődik alá, hiszen minden formátum, legyen bár szöveg, írás, szám vagy akár kép, egyidejűleg részesedik az észlelésekben és a jelentésekben, ám az a döntő, hogy melyik módus a meghatározóbb (Mersch, 2004, 181. o.).

A digitális átiratok esetében az eredetileg, vagyis a versek által nyelvi formában közvetített (esztétikai vagy egyéb) információk képi struktúrákba oldódnak, és ennek megfelelően alakítanak ki hierarchikus struktúrát. Értelmezésük

a digitális átiratok esetében a vizuális elemek a diszkurzivitás értelmezést igénylő médiumába vezetnek vissza

a képi szintről (ki) indulva a nyelvi kódolás irányába tart, miközben a képek önmagukban is szükségképpen megjelennek az észlelésben, majd pedig az interpretációban. A képkarakterek a vizuális infor-

mációk észlelése és azonosítása révén jó esetben gazdagítják az általuk felfejthető vers szemantikai hálózatát. (Barthes, 1971; Derrida, 1991; Orbán, 1994) Mindeközben természetesen szükségeltetik a digitális átiratok olvasóinak, illetve értelmezőinek birtokában lévő irodalmi-költészeti műveltség mozgósítása, vagy pedig annak megszerzése, gazdagítása.

A digitális formában történő versaktualizációk esetében dezautomatizáció figyelhető meg. Versolvasás alkalmával

az esztétikai élményt nyelvi szinten a különböző retorikai alakzatok, továbbá a szótagok szintjén megnyilvánuló rendezettség, a ritmus elemei, a rímek stb. biztosítják, vagyis mindaz, ami miatt azt szoktuk mondani, hogy „szép”, illetve esztétikai értelemben hatásos, informatív egy vers (Jakobson, 1969; Bókay, 1997). Ezek a komponensek – pozitív értelemben véve – megakasztyák, vagyis dezautomatizálják

az olvasást, a vers befogadását. A digitális versaktualizációk pedig azáltal, hogy emojikkal helyettesítenek sza-

vakat, illetve egyéb nyelvi szerkezeteket, esetenként szóképeket, a dezautomatizációt „magasabb”, azaz „absztraktabb”, vizuális szintre emelik. Eközben azonban magukban a digitális átiratokban elvész a versek biztosította esztétikai hatás jelentős része, szinte mindaz, ami a megvalósítás, felolvasás során a prozódiai jellemvonásokkal, vagyis az auditív hatásmechanizmussal kapcsolódik össze. Ennek magyarázata abban keresendő, hogy az adott versaktualizációk a nyelvhasználatnak az egyre inkább látható és egyre kevésbé hallható, nem mellesleg a digitális írásbeliség eszkalációja révén is megerősödő jellemvonásait domborítják ki. Ebből kifolyólag szükséges a digitális versaktualizációk értelmezése, illetve az alapjukat biztosító eredeti szöveg identifikációja, megeléje után minden esetben magukkal a „tisztá” versekkel is foglalkozni, egyúttal kellő időt szakítani az olvasás allegóriáinak (de Man, 2006) felfejtésére is.

Röviden: A nyelvi működésmódnak minden esetben elidegeníthetetlen és egy-

ben redukálhatatlan részét képezik a különböző trópusok, illetve retorikai alakzatok. Ez alól még a köznapi kommunikáció és az objektivitásra törekvő tudományos diskurzus nemritkán szikár produktumai sem képeznek teljes mértékben kivételt. Az irodalmi és különösképpen a költészeti alkotások pedig hatványozottan mozgósítják a nyelv mélyén megbúvó retorikai po-

tenciált. A versek ennek megfelelően igényelnek alaposabb értelmezést, lassú olvasást (Hárs és Szilasi, 1996). Az egyebek mellett a trópusokra

összpontosító, azok jelentését kibontó és megvizsgáló, különböző szempontok alapján értelmező „klasszikus” versolvasás mindennek megfelelően a digitális átiratok alapjául szolgáló szövegek megeléje után szintén alapvető fontosságú.

Az alkotómunkával kiegészülő, illetve arra ráépülő kutatás folytatásában érdemes lenne a magyar költészet további meghatározó alkotásaiból szintén létrehozni digitális átiratokat. Ezáltal reprezentatív, online formában közzétehető gyűjtemény állhatna össze. Releváns lenne továbbá a versaktualizációk értelmezési folyamatát is szisztematikus, lehetőség szerint pszicholingvisztikai dimenzióval gazdagodó vizsgálat tárgyává tenni. Ezáltal ugyanis azonosíthatóvá válnának azok az objektivációs mechanizmusok, amelyek a digitális versaktualizációk esetében a lehető legnagyobb mértékben és sikerrel járulnak hozzá a közösségimédia-használók figyelmének felkeltéséhez, ezáltal pedig a versek iránti

szükséges magukkal a „tisztá” versekkel is foglalkozni

IRODALOM

- Aczél Petra (2012): *Médiaretorika*. Magyar Mercurius, Budapest.
- Balázs Géza (2003): Az új média retorikája. *Vigilia*, **68**. 1. sz., 12–18.
- Barthes, R. (1971): A szemiológia elemei. In: Uő: *Válogatott írások*. Európa, Budapest. 9–92.
- Barthes, R. (1996): *A szöveg öröme. Irodalomelméleti írások*. Osiris, Budapest.
- BBC (2015). Oxford Dictionaries Word of the Year is the tears of joy emoji. *BBC*, 17 November. Letöltés: <https://www.bbc.com/news/newsbeat-34840926> (2021. 02. 10)
- Beke Ottó (2012). A digitális írás perspektívája. In: Garami András, Mekis D. János és Németh Ákos (szerk.): *Nemzedéki narratívák a kultúratudományokban*. Kijárat Kiadó, Budapest. 248–261.
- Beke Ottó (2013): Látható(vá váló) nyelv. In: Berényi János (szerk., 2013): *Tudományos diszkurzusok. Konferenciakötet*. Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, Újvidék. 87–93.
- Beke Ottó (2014a): Látható(vá vált) nyelv. Bartholomew, Gólem és Shrike. In: Berényi János (szerk., 2014): *Tudástérkép. Konferenciakötet*. Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács, Újvidék. 46–60.
- Beke Ottó (2014b): E-mail és (multi)linearitás. *Tanulmányok (Az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékének kiadványa)*, 2014/1. szám, 109–123.
- Beke Ottó (2015): Írásbeliség, szóbeliség, digitális kultúra. In: Orbán Jolán (szerk., 2015): *Újmédia, újnyelv, újfilozófia, újirodalom(elmélet), újpédagógia?* Pécsi Tudományegyetem, Pécs. 12–52.
- Beke Ottó (2017). A másodlagos szóbeliség irodalmi vonatkozásai (részlet). *Tanulmányok. (Az Újvidéki Egyetem Magyar Tanszékének kiadványa)*, 2017/2. szám, 3–14.
- Benczik Vilmos (2001): *Nyelv, írás, irodalom kommunikációelméleti megközelítésben*. Trezor, Budapest.
- Bódi Zoltán és Veszelszki Ágnes (2006): *Emotikonok. Érzelmekifejezés az internetes kommunikációban*. Magyar Szemotikai Társaság, Budapest.
- Bókay Antal (1997): *Irodalomtudomány a modern és a posztmodern korban*. Osiris, Budapest.
- Dawkins, R. (2008): Az elme vírusai [eredeti nyelvű megjelenés: 1993]. *Prae*, 2008/2. sz. Letöltés: <https://www.prae.hu/journal/82-memek/> (2020. 12. 23.)
- De Man, P. (2006): *Az olvasás allegóriái. Figurális nyelv Rousseaun, Nietzsche, Rilke és Proust műveiben*. Magvető, Budapest.
- Derrida, J. (1991): *Grammatológia: Első rész. Életünk – Magyar Műhely*, Budapest – Párizs.
- Ferraris, M. (2008): *Hol vagy? A mobiltelefon ontológiája*. Európa, Budapest.
- Gawne, L. – McCulloch, G. (2019): Emoji as Digital Gestures. *Language@Internet*, **17**. Letöltés: <https://www.languageatinternet.org/articles/2019/gawne> (2020. 12. 22.)
- Chandra Guntuku, S., Li, M., Tay, L., Ungar, L. H. (2019): Studying Cultural Differences in Emoji Usage across the East and the West. *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media*, **13**. 1. sz., 226–235.
- Hárs E. és Szilasi L. (1996). *Lassú olvasás: történetek és trópusok*. ICTUS és JATE Irodalomelmélet Csoport, Szeged.
- Jakobson, R. (1969): *Hang – Jel – Vers*. Gondolat, Budapest.
- Kalsoom, N. és Kalsoom, S. (2019): Semiotic Representation of Gender in Google Emojis: A Liberal Feminist Perspective. *Linguistics and Literature Review*, **5**. 2. sz., 127–137.
- Kendon, A. (1980): Gesticulation and speech: Two aspects of the process of utterance. In: Key, M. R. (szerk.): *The relationship of verbal and nonverbal communication*. New York: Mouton, The Hague. 207–227.
- Kendon, A. (2000): Language and gesture: Unity or duality? In: McNeill, D. (szerk.): *Language and gesture: Window into thought and action*. Cambridge University Press. 47–63.
- Kendon, A. (2004): *Gesture: Visible action as utterance*. Cambridge University Press.
- Kendon, A. (2018): Pragmatic functions of gestures. *Gesture*, **16**. 2. sz., 157–175.
- Landow, G. P. (1996): Hypertextuális Derrida, posztstrukturalista Nelson? In: Sugár János (szerk.): *Hypertext + Multimédia*. Artpool, Budapest. 23–46.

- Landow, G. P. és Delany, P. (1995): Hypertext, Hypermedia, and Literary Studies: The State of the Art. In: Uők (szerk.): *Hypermedia and Literary Studies*. The MIT Press, Cambridge – Massachusetts – London. 3–50.
- Ljubešić, N. és Fišer, D. (2016): A Global Analysis of Emoji Usage. In: Cook, P., Evert, S., Schäfer, R. és Stemle, E. (szerk.): *Proceedings of the 10th Web as Corpus Workshop (WAC-X) and the EmpiriST Shared Task*. The Association for Computational Linguistics (ACL), Berlin. 82–89.
- McNeill, D. (1985): So you think gestures are nonverbal? *Psychological Review*, **92**. 3. sz., 350–371.
- McNeill, D. (1992): *Hand and mind: What gestures reveal about thought*. The University of Chicago Press.
- McNeill, D. (2005): *Gesture and thought*. University of Chicago Press.
- Mersch, D. (2004): Medialitás és ábrázolhatatlanság: Bevezetés egy „negatív” médiaelméletbe (részlet). *Filológiai Közöny*, **50**. 3–4. sz., 171–186.
- Miltner, K. M. (2020): “One part politics, one part technology, one part history”: Racial representation in the Unicode 7.0 emoji set. *New Media & Society*, 2020. 01. 29. Letöltés: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1461444819899623> (2020. 12. 23.)
- Németh Gábor és Sebők Zoltán (2004): *A mémek titokzatos élete*. Kalligram, Pozsony.
- Orbán Jolán (1994): *Derrida írás-fordulata*. Jelenkor, Pécs.
- Orbán Jolán (1998): Nyelvjátékok, írásjátékok: Wittgenstein és Derrida. In: Kálmán C. György és Orbán Jolán (szerk.): *Irodalom, nyelv, kultúra: exkurzus*. Jelenkor, Pécs. 1998. 65–98.
- Orlovsky Géza (2003): Túl a szövegen? *Vigília*, **68**. 1, 23–28.
- Pfaffer, R. (szerk., 2000): *Interpassivität: Studien über delegiertes Genießen*. Springer, Berlin.
- Pfaffer, R. (2009): *Ästhetik der Interpassivität*. Philo Fine Art, Wien.
- Prisco, J. (2018). Shigetaka Kurita: The man who invented emoji. *CNN*, 23rd May. Letöltés: <https://edition.cnn.com/style/article/emoji-shigetaka-kurita-standards-manual/index.html> (2021. 02. 10.)
- Sherwin, A. (2015): ‘Face with tears of joy’ emoji named Word of the Year by Oxford Dictionaries. *Independent*, 17. November. Letöltés: <https://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/news/emoji-named-word-year-oxford-dictionaries-a6737146.html> (2020. 12. 23.)
- Szűts Zoltán (2018): Online. Az internetes kommunikáció és média története, elmélete és jelenségei. Wolters Kluwer, Budapest.
- Szűts Zoltán (2020a): A digitális pedagógia jelenségei és megnyilvánulási formái. *Új Pedagógiai Szemle*, **70**. 5–6. sz., 15–38.
- Szűts Zoltán (2020b): *A digitális pedagógia elmélete*. Akadémiai, Budapest.
- V. Gilbert Edit (2014): *Az együttérzés irodalmi és vonzatai*. Pont, Budapest.
- V. Gilbert Edit (2018): Mindent – az olvasásért. *Módszertani Közöny*, **8**. 1. sz., 166–177.

Szabó Máté
munkája

